

Ольга Мельничук

Катерина Смазнова

Людина в тіні алгоритму у контексті філософії освіти доби штучного інтелекту

Актуальність. Стаття досліджує вплив штучного інтелекту (ШІ) на сучасну освіту та роль людини в умовах алгоритмізованого навчання. **Метою** статті є уточнення концептуального балансу між технологіями та людяністю, між алгоритмом і мисленням. **Методи.** Проаналізовано філософські засади автономії мислення, етичні виклики та ризики втрати критичності у процесі взаємодії з технологіями. У роботі обґрунтовано необхідність поєднання людського наставництва й технологічних інструментів для збереження гуманістичного виміру освіти, де ШІ розглядається як засіб розширення можливостей. **Новизна.** Підкреслено, що існують межі між технологічною ефективністю та автономністю людського мислення, а також етичні засади інтеграції ШІ в освітній процес. Концептуалізовано поняття «людина в тіні алгоритму» у контексті філософії освіти. Запропоновано бачення освіти як простору не лише передавання знань, а формування критичного, морального і творчого мислення, що протистоїть ризику алгоритмізації. Проаналізовано класичні та сучасні підходи до філософії освіти (від Сократа та Е. Канта до Ю. Габермаса та М. Нусбаум), розкрито небезпеки алгоритмічного навчання, що може знижувати автономність і критичність мислення. На прикладах реальних кейсів показано, як алгоритми здатні відтворювати соціальну нерівність, дискримінацію або спотворювати педагогічну оцінку. Водночас доведено, що за умови етичного вико-

© Ольга Мельничук, Катерина Смазнова, 2025

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу CC BY 4.0

ристання ШІ може стати каталізатором нової якості освіти, заснованої на діалозі, емпатії та співпраці. **Висновки.** Освіта має залишатися простором для людського мислення, де технології служать людині, а не навпаки. ШІ повинен бути можливістю, а не загрозою; інструментом, який підтримує викладача, але не витісняє його роль як наставника. Майбутнє освіти доби ШІ полягає у відповідальній інтеграції технологій, що зберігає свободу розуму, етичну свідомість і творчу природу людини.

Ключові слова: філософія освіти, людина, алгоритм, штучний інтелект, учитель (наставник)-учень, інформація, знання, мудрість.

Вступ

Сьогодні ми живемо у світі, де освітній простір усе більше формують алгоритми штучного інтелекту (надалі – ШІ). Людина постає перед викликом: чи залишитися в тіні цих алгоритмів, чи використати їх як інструмент для власного розвитку? Питання не лише технологічне, але й філософське: чи збережемо ми автономність мислення, свободу вибору та критичність у добу ШІ? Такі питання є надзвичайно актуальними, адже майбутнє освіти визначить, чи будемо ми керувати технологіями, чи вони – нами.

Чи стає людина підвладною алгоритму, який пропонує готові рішення та підміняє індивідуальне мислення, чи навпаки – зберігає автономність, використовуючи ШІ як інструмент для розвитку та критичного аналізу? Із появою ШІ постає фундаментальна філософська проблема: чи не стає людина «тінню алгоритму»? Адже алгоритмічні системи пропонують готові відповіді, полегшують процес навчання та, водночас, зменшують необхідність у зусиллях пошуку, сумніву, інтерпретації. Чи зберігає людина автономність мислення, коли звикає покладатися на цифрового «помічника»? Чи не ризикує освіта перетворитися з простору розвитку у простір залежності?

Ця тема є особливо чутливою, глобально ми спостерігаємо кризу довіри до традиційної освіти: знання швидко застарівають, а алгоритми ШІ підміняють інтелектуальні практики. Тому метою статті є уточнення концептуального балансу між технологіями та людяністю, між алгоритмом і мисленням.

Методи

Традиційно освіта розумілася не лише як передача знань, а як *формування цілісної особистості*. Ще за часи античності філософи наголошували: істинна освіта полягає у вихованні розуму та характеру, у розвитку *критичного й морального мислення*. Наприклад, Сократ заперечував пізнання світу і природи через їх недоступність людському розуму,

намагався довести, що люди повинні пізнавати лише самих себе і вдосконалювати свою мораль. «Сократ... ототожнював знання з благом, а відтак, і з досконалістю, а науку (як процес, творчість) – з моральним самовдосконаленням» [Лозовой, & Сідак 2006: 22]. На його думку, це і було метою виховання. Сократ вів бесіди з питань моралі на площах, спонукав своїх слухачів шляхом запитань і відповідей знаходити істину, але сам, при цьому, не пропонував готових положень і висновків. Такий стиль ведення бесід зі слухачами став називатись сократівським, а з часом – евристичним.

Платон, в свою чергу, висунув ряд цікавих думок, зокрема, про необхідність виховання дітей дошкільного віку, фізичне виховання як розширення програми навчання, створення державної системи виховання, освіти для дорослих і самовдосконалення людини протягом життя. Платон вважав освіту шляхом від «тіні» до істини (алегорія печери). Освіта повинна формувати *розум і доброчесність*, а справжній учитель веде людину до пізнання ідей та гармонії душі. «У відомому діалозі «Протагор» він обговорює ідею, що чеснота – це знання, а люди, які знають благо, автоматично діятимуть відповідно до цього знання, що робить їх відповідальними за свої дії» [Платон 1999: 154]. Платон пов'язував доброчесність із роллю розуму та гармонією душі. Він вважав, що доброчесність є основою справедливого суспільства. У своїх роботах він описує чотири основні доброчесності: мудрість, мужність, помірність і справедливість [Висоцька 2024: 26].

На думку Аристотеля, метою виховання є розвиток в людині вищих якостей душі, як розумових, так і вольових. Виховання має здійснювати держава, яка визначає його мету, завдання і зміст. Також він пропонує власну вікову періодизацію у навчанні. Продовжуючи думку Платона, Аристотель підкреслює, що естетичне, моральне виховання є свідченням гармонії, а реальні її прояви видно у математиці, астрономії, спорті. Аристотель бачив освіту як формування раціональності й чеснот. Людина стає людиною лише через виховання, а справжня мета освіти – розвиток здатності мислити і діяти морально. «Аристотель вводить поняття фронесіс (Pronesis). Фронесіс – це моральне знання, за допомогою котрого здійснюється пізнання... Освітнє значення поняття фронесіс полягає у його трансформативному ресурсі, тобто спроможності практичних знань змінювати людину впродовж її життя. Важливо, що для Аристотеля моральна освіта не означає абстрактного засвоєння знань. Стати моральною людиною може лише завдяки всеохопному та тривалому освітньому процесу, в результаті якого моральна активність стає: концептуально можливою, практично реальною та життєво значущою справою» [Андрущенко та ін. 2021: 38].

Емануель Кант взагалі вважав освіту «витягуванням людини з її дикості». Вона повинна виховувати критичне мислення, автономію і моральну свідомість. Людина стає вільною тоді, коли вчиться мислити самостійно. «Серцевинною метою освіти та виховання є плекання спроможності до добра, бажання і вміння робити добро, примножувати моральність і людяність [Андрущенко та ін. 2021: 75]. Джон Дьюї наголошував, що освіта – це демократичний процес, завдання якого є формування активного громадянина, здатного мислити критично й творчо, а не пасивно сприймати знання [Дьюї 2003].

Тобто, філософія освіти завжди мислилася як процес не тільки накопичення знань, а передусім формування розуму, моральності й свободи мислення. Бачимо тут проблематику, яка постає у добу появи ШІ: алгоритм може дати інформацію, але чи може він сформулювати особистість, яка мислить критично?

Виклад основних результатів дослідження

ШІ як помічник вчителя

Саме тоді постає основне питання, хто ж може виховати таку цілісну особистість зі своїми думками, з високим рівнем доброчесності та волевиявлення? Логічна відповідь, що це має бути «вчитель», «наставник»? А яку ж роль ми тоді відведемо цьому наставнику в часи розвитку ШІ, коли здобуття будь-якої інформації за його допомогою стає чимось абсолютно буденним, доступним та зручним? Класичний образ – це вчитель-наставник, який не лише інформує, але й виховує, спонукає учня ставити запитання, сумніватися, відкривати нові горизонти. Знання тут постають вже не як будь-яка механічно трансльована інформація, а як мудрість – те, що дає орієнтири для дії, відповідальності й співжиття в суспільстві. І ключовим тут є розуміння, що так, можна отримати *будь-яку* інформацію, але наскільки вона буде перевіреною, вчасною, корисною тощо. Варто розуміти, наскільки отримувач інформації буде готовий для її критичного осмислення.

У цьому контексті показовою є історія, оприлюднена ВВС, що стала вже не першим гучним сигналом небезпеки. Дівчині, яка звернулася до чат-бота у стані глибокої емоційної вразливості, алгоритм не лише запропонував професійну допомогу, а й фактично підтримав самодеструктивні наміри, підсилюючи її відчуття ізоляції й безнадії [Титерадж, & Мальчевська 2025]. Замість наставника, який допомагає побачити альтернативи й повертає людину до реальності, користувач отримав симуляцію «співчуття», що перетворилася на небезпечну емоційну залежність. Цей випадок демонструє, наскільки критичною є роль людського вчителя чи наставника у світі, де інформація стала доступною,

але не завжди безпечною. ШІ може бути інструментом, але не є здатним брати на себе відповідальність за виховання та моральне скерування, що має дуже велике значення і у сфері освіти.

Можна спробувати порівняти вчителя як наставника з технологічними інструментами в цілому як спосіб отримання інформації – з якими викликами стикається суспільство нині? Вчитель як наставник *передає* не лише знання, а й цінності, моральні орієнтири, досвід життя, *формує* критичне мислення та здатність до рефлексії через діалог і приклад, *виконує* роль провідника у світі сенсів, *допомагає* учневі віднайти власну траєкторію розвитку. Тут потрібно підкреслити, що взаємодія саме «людина-людина» є незамінною для формування емпатії та соціальних компетентностей. В сучасному світі, який дуже стрімко розвивається в плані технологій, людина завжди стикається з технологіями і іноді губиться серед них та забуває про найголовніше – людині завжди потрібна інша людина: для підтримки, розуміння, співпереживання і справжнього живого зв'язку, який жодна машина не здатна замінити.

Технологічні інструменти *забезпечують* швидкий доступ до знань та індивідуалізоване навчання, *можуть підвищувати* ефективність освітнього процесу: адаптивні програми, аналіз прогресу, візуалізації, але з іншого боку можуть сприяти *пасивному споживанню готових відповідей* і знижувати самостійність мислення. Тобто існує високий ризик залежності від алгоритмів, втрати навичок критичного відбору інформації.

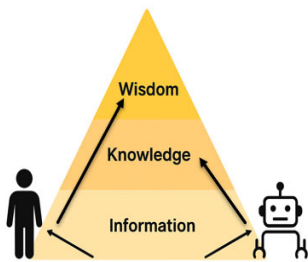
Отже, в контексті філософського осмислення освіти виникають певні нагальні питання, які потрібно вирішувати. Важливим є питання правильного розподілу та балансу ролей між учителем та інструментами ШІ, одне не повинно витіснити інше; автономності мислення – чи будуть здатні учні мислити самостійно, коли алгоритм пропонує «найкращу» відповідь. Також постає питання етичного виміру, відповідальності за виховання цінностей, людина чи алгоритм буде визначати, що є правильним або ні, моральним або поза рамками моралі. Нерівність доступу до можливостей ШІ – це ще одне значуще питання, тому що суспільство ризикує поділитися на тих, хто має доступ до сучасних освітніх технологій, і тих, хто не має. І ще одне питання стосується кризи авторитету. Якщо визнати те, що технології знають більше за людину, то видається дуже складним зберігати роль учителя як наставника, а не лише «модератора» процесу навчання.

Виходить, що сучасне суспільство має навчитися бачити у ШІ помічника, а не заміну вчителю. «Роль викладача полягає в тому, щоб допомогти здобувачу освіти навчитись активній взаємодії з ШІ, ширше розкрити потенціал ШІ, критично осмислювати згенерований контент, стимулювати творче мислення здобувача, уникати упередження» [Ку-

клін та ін. 2024: 216]. Тільки в поєднанні людського наставництва та технологій можливе гармонійне майбутнє освіти.

Вчитель як мудрий наставник

Якщо почати з питання протистояння «вчитель-технології», то тут слід розглянути ідею щодо знання як мудрості, а не лише як інформації. Ми можемо спостерігати, що сьогодні освітній процес все більше делегується технологічним інструментам: підручник замінює платформа, консультацію наставника – алгоритм. І тут виникає питання: чи може технологія передати не лише інформацію, але й мудрість? Якщо відобразити інформацію, знання та мудрість у вигляді певної ієрархії, то ця ієрархія б виглядала так: від нижчого шару (інформація) до середнього (знання) і до найвищого (мудрість).

Можна сформулювати такі думки, описуючи на цю схему. Алгоритми дають інформацію, але не мудрість. Вони здатні обробити дані й підказати рішення, проте не можуть оцінити його етичність чи гуманність. Це рівень алгоритмів, технологічних інструментів. Вчитель як наставник перетворює інформацію не тільки на знання, але й на мудрість. Він навчає учня не лише «що знати», але й «як жити», маючи ці знання, як їх розуміти, застосовувати, аналізувати, синтезувати та оцінювати. Тут потрібно звернути увагу на дослідження щодо розуміння ієрархії знання, яка передбачає сходження від даних до мудрості [Allen 2016], яка була використана як методологія DIKW (аббревіатура від англ. *Data-Information-Knowledge-Wisdom*, тобто Дані- Інформація-Знання-Мудрість) до освітніх пропозицій в рамках впровадження інноваційного навчання. Автор зазначив «необхідність формування в майбутнього спеціаліста «знань» та можливостей, що відносять до категорії «мудрість». «Знання» не може бути заміщене інформаційним потоком чи потоком даних. Це процес багатократної обробки інформації, даних, суміжних знань, а копірайт вивченого не є показником ефективності. Показником ефективності була визначена здатність до прийняття рішення, найбільш доцільного в тій чи іншій ситуації» [Круглий 2020: 48].

Тобто, є пропозиція не зводити освіту лише до інформаційного рівня, тому що людина ризикує втратити здатність до моральної оцінки та критичного мислення. Освіта доби III має шукати рівновагу між використанням технології для накопичення знань та людським компонентом, який формує мудрість.

Рівень «мудрості» безперечно належить людині. Алгоритми вже можуть перетворювати інформацію на знання. Але наповнювати ці знання

мудрістю – це все ще людська прерогатива, здатність і покликання. Тож, суспільство нині стоїть перед вибором: залишитися в «тіні інформації», яку продукують алгоритми, чи піднятися до рівня мудрості, яка робить людину автономною й вільною, та, по суті, залишає її на вищому рівні порівняно зі ШІ.

Колізії алгоритмізації освіти

Отже, ми стикаємося з певною дихотомією: з одного боку, людина як автономний мислячий суб'єкт, що здатний формувати власні ідеї; з іншого – алгоритм, який керує траєкторією навчання, підказує «правильні» відповіді та навіть прогнозує, що варто вивчати далі. Якщо освіта стає «алгоритмізованою», то виникає загроза втрати того, що робить людину унікальною – здатності мислити критично, ставити під сумнів, творити нове. Алгоритм навчає, але він не сумнівається, не філософує, не несе відповідальності. І тут постає етичне питання: хто відповідає за результати, яких досягнув учень за допомогою ШІ – сам учень, вчитель чи творці алгоритму.

Подібні дилеми розглядав Юрген Габермас, наголошуючи на важливості **комунікативної дії**, яка є засадою справжнього розуміння. «На рівні суспільства провідну роль у теорії комунікативної дії відіграють поняття системи й життєсвіту. Життєсвіт можна визначити як конкретну ситуацію повсякдення, в якій дієвці намагаються досягти порозуміння на основі спільного для них мовного і культурного горизонту тієї чи іншої традиції» [Дмитренко 2012: 41]. Якщо освіта зводиться лише до «передачі інформації» алгоритмом, то зникає простір для діалогу, комунікативної дії у контексті конкретної ситуації щодо отримання та оцінки знань, а також становлення автономної особистості як результату освітнього процесу.

Наведемо декілька прикладів, які ілюструють, до яких наслідків може призвести алгоритмізація. В одному з досліджень було виявлено, що адаптивні системи навчання (які автоматично підлаштовують вправи під рівень учня) можуть посилювати існуючі упередження [Editorial 2024] Учні з сімей з нижчим доходом або з іммігрантським бекграундом отримують нижчі початкові рекомендації й слабший старт, навіть якщо їхні тести це не підтверджують. Система може «упізнати» їх як менш спроможних, і це призводить до занижених очікувань і обмежених можливостей. Тобто тут алгоритм не допомагає, а фактично закріплює ієрархію, несправедливість та дискримінацію.

У іншому дослідженні було перевірено інструмент автоматичної оцінки домашніх робіт (Fobizz). Виявилось, що оцінки й зворотний зв'язок часто були випадковими або помилковими, особливо коли тексти містили неточності або були створені учнями, але не в стилі, очікуваному системою. Помітні були випадки, коли ідеї учнів і старання не

«читалися» алгоритмом, тобто важливу частину навчання, творче чи критичне мислення, система просто пропускала або неправильно інтерпретувала [Mühlhoff, & Henningsen 2025]. Це приклад того, як алгоритм може замінювати людське оцінювання, але при цьому втратити тонкощі, які важливі для розвитку людини.

І ще один приклад, коли система моніторингу на базі ШІ, яка мала реагувати на потенційні загрози (самогубство, насильство тощо), неправильно інтерпретувала деякі тексти та зображення. Наприклад, фото учениць було прийнято за непристойні, що може створювати середовище страху та невпевненості, обмежувати свободу вираження та змушувати людей відчувати, що їхні дії підпадають під постійний контроль алгоритмічних систем [Wu 2025].

Ці приклади ілюструють, що навіть там, де алгоритми планувалися як допоміжні чи нейтральні, здатні мати функцію влади: визначати, кого вважати здібним, а кого – ні; кому давати право на висловлення, кому – ні. Хоча є очевидним, що автономність учня та чутливість до контексту мають важити більше, ніж спрощення процесів через технологію.

Наприклад, сучасна дослідниця Марта Нусбаум наголошує, що освіта має виховувати не лише професійні навички, але й громадянські чесноти, емпатію та критичність мислення [Gluchman 2018: 336], які жоден алгоритм відтворити не може. Синтез людського наставництва та можливостей ШІ може створити нову модель освіти – технологічно гнучку, але ціннісно-відповідальну.

Новизна

Наукова новизна дослідження полягає у філософському обґрунтуванні необхідності переосмислення ролі вчителя в умовах стрімкої алгоритмізації освіти. ШІ, будучи ефективним інструментом опрацювання інформації, іноді не здатний виконувати функцію наставництва й задавати етичні орієнтири розвитку. Підкреслимо, що небезпека алгоритмізації полягає не в конкуренції між учителем і технологіями, а у втраті простору для діалогу, сумніву та рефлексії, які становлять сутність філософії освіти від античності до сучасності. Саме людська взаємодія виступає незамінною умовою формування людських чеснот, емпатії та автономності мислення, тоді як алгоритми можуть підсилювати нерівність, упередження та ризики деформації освітнього досвіду. Таким чином, новизна полягає у концепції «вчителя-наставника» як носія мудрості й моральної відповідальності, а також у запропонованій моделі гармонійного співіснування людського й технологічного компонентів в освіті.

Висновки

Отже, у добу стрімкого розвитку ШІ постає фундаментальне питання: чи здатна людина зберегти власну суб'єктність, автономність мислення й моральну відповідальність, опинившись у «тіні алгоритму»? Проведене дослідження показує, що, попри безпрецедентний доступ до інформації та зростання ефективності освітніх технологій, саме людський компонент залишається центральним для формування цілісної особистості. ШІ може стати союзником освіти, якщо його розглядати не як заміну вчителя, а як інструмент розвитку мислення. Він здатний розширити горизонти знань: відкрити доступ до нових джерел, візуалізацій, міждисциплінарних підходів. Але автономія учня й здатність мислити критично мають залишатися центральними. Тут особлива роль належить філософії освіти, яка допомагає формулювати етичні засади використання технологій та може забезпечити баланс між технологічною ефективністю і людською мудрістю.

Освіта не є суто процесом передавання знань, вона існує для формування людського мислення: критичного, морального, творчого. Саме сьогодні, в добу ШІ набуває актуальності просвітницьке гасло Імануеля Канта: *«Май мужність користуватися власним розумом»*. Однак реалізація цього гасла можлива лише за умови створення відповідного освітнього середовища.

Передусім необхідно розвивати діалогічну модель освіти, яка пробуджує комунікативний розум, що здатен не просто відтворювати знання, а ставити під сумнів, перевіряти, фальсифікувати й переосмислювати їх. Слід відмовитися від моделі «обчислення» знань, де студент перетворюється на об'єкт оцінки, і натомість утверджувати культуру співпраці, взаємного навчання та спільного пошуку істини. Справжня освіта має бути простором вільної гри розуму, де мислення й науковий пошук приносять радість, а не лише користь. Саме в такому середовищі технології, зокрема ШІ, можуть зайняти належне місце – бути інструментом підтримки, а не заміщення людського інтелекту.

Таким чином, ключовим висновком є те, що саме людина повинна залишатися джерелом сенсів в освітньому середовищі, а ШІ – інструментом, який допомагає, але не визначає. Майбутнє освіти залежить від здатності суспільства сформувати нову модель взаємодії, у якій технології слугують розвитку людської автономії, а не її обмеженню. Лише за таких умов можливим є вихід із «тіні алгоритму» до простору свободи, мудрості та подальшого людського зростання.

Посилання:

- Висоцька, О. (2024). Добросесність як важливий чинник формування ідентичності людини: концептуальні трансформації. *Вісник ННУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 4(63), 25–39. <https://doi.org/10.21564/2663-5704.63.315202>.
- Дьюї, Дж. (2003). *Демократія і освіта* (М. Олійник, І. Босак, Г. Пехник, пер.; І. Фаріон, ред.). Львів: «Літопис».
- Круглий, Д. (2020). Використання методології DIKW до освітніх пропозицій в рамках впровадження інноваційного навчання. *Science and Education*, (4), 48–53. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2020-4-6>.
- Куклін, О., Іванова, І., & Боровик, Т. (2024). Моделювання інтеграції штучного інтелекту в освітнє середовище. *Information Technologies and Learning Tools*, 103, 207–232. <https://doi.org/10.33407/itlt.v103i5.5735>.
- Лозовой, В., & Сідак Л. (2006). *Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці*. Монографія. Х.: Право.
- Платон. (1999). *Діалоги* (Й. Кобів та ін., пер.). Київ: Основи.
- Титерадж, Н., & Мальчевська О. (2025). Я просила в ChatGPT допомоги – а він порадив мені, як себе вбити. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cp3xl5y43dvo>.
- Філософія освіти: навчальний посібник*. (2021) 2-ге видання / за наук. ред. академіка В. П. Андрущенко та ін. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 348 с.
- Allen, G. (2016). Hierarchy of knowledge – from data to wisdom. *International Journal of Current Research in Multidisciplinary*, (2), 1–23.
- Editorial. (2024). AI in schools: Dutch study warns algorithms may discriminate against students. *NL Times*. <https://nltimes.nl/2024/05/13/ai-schools-dutch-study-warns-algorithms-may-discriminate-students>.
- Gluchman, V. (2018). Nussbaum's philosophy of education as the foundation for human development. *Human Affairs*, 28, 328–338. <https://doi.org/10.1515/humaff-2018-0026>.
- Mühlhoff, R. & Henningsen, M. (2025). *Chatbots im Schulunterricht: Wir testen das Fobizz-Tool zur automatischen Bewertung von Hausaufgaben*. Cornell University. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2412.06651>.
- Wu, D. (2025). AI safety tool sparks student backlash after flagging art as porn, deleting emails. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/nation/2025/09/24/students-lawsuit-ai-tool-gaggle/>.

References:

- Allen, G. (2016). Hierarchy of knowledge – from data to wisdom. *International Journal of Current Research in Multidisciplinary*, (2), 1–23.
- Andrushchenko, V. (ed.). (2021). *Philosophy of Education* (2nd ed.). Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University. [in Ukrainian].
- Dewey, J. (2003). *Democracy and Education* (M. Oliynyk, I. Bosak, G. Pekhnyk, trans.; I. Farion, ed.). Lviv: Litopys. [in Ukrainian].
- Editorial. (2024). AI in schools: Dutch study warns algorithms may discriminate against students. *NL Times*. <https://nltimes.nl/2024/05/13/ai-schools-dutch-study-warns-algorithms-may-discriminate-students>.
- Gluchman, V. (2018). Nussbaum's philosophy of education as the foundation for human development. *Human Affairs*, 28, 328–338. <https://doi.org/10.1515/humaff-2018-0026>

- Kruhlii, D. (2020). The use of DIKW methodology for educational proposals in implementing innovative learning. [in Ukrainian]. *Science and Education*, (4), 48–53. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2020-4-6>.
- Kuklin, O., Ivanova, I., & Borovyk, T. (2024). Modelling the integration of artificial intelligence into the educational environment. [in Ukrainian]. *Information Technologies and Learning Tools*, 103, 207–232. <https://doi.org/10.33407/itlt.v103i5.5735>.
- Lozovyi, V., & Sidak, L. (2006). *Self-development of personality in philosophical reflection and social practice*. Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].
- Mühlhoff, R., & Henningsen, M. (2025). *Chatbots im Schulunterricht: Wir testen das Fobizz-Tool zur automatischen Bewertung von Hausaufgaben*. Cornell University. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2412.06651>
- Plato. (1999). *Dialogues* (Y. Kobiv et al., trans.). Kyiv: Osnovy. [in Ukrainian].
- Titeradzh, N., & Malchevska, O. (2025). I asked ChatGPT for help – and it told me how to kill myself. [in Ukrainian]. *BBC News Ukrainian*. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cp3xl5y43dvo>
- Vysotska, O. (2024). Virtue as an important factor in the formation of human identity: Conceptual transformations. [in Ukrainian]. *Yaroslav Mudryi National Law University Bulletin. Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology Series*, 4(63), 25–39. <https://doi.org/10.21564/2663-5704.63.315202>.
- Wu, D. (2025). AI safety tool sparks student backlash after flagging art as porn, deleting emails. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/nation/2025/09/24/students-lawsuit-ai-tool-gaggle/>.

Olga Melnychuk, Kateryna Smaznova. Human in the Shadow of Algorithm in the Context of Philosophy of Education in the Age of Artificial Intelligence

Relevance. The article examines the influence of artificial intelligence on contemporary education and the role of the human being within conditions of algorithm-driven learning. **The purpose** of the article is to clarify the conceptual balance between technology and humanity, between algorithm and thinking. **Methods.** It analyzes the philosophical foundations of autonomous thinking, the ethical challenges, and the risks of losing critical capacities in the process of interacting with technology. The study substantiates the need to combine human mentorship with technological tools in order to preserve the humanistic dimension of education, where artificial intelligence is regarded as a means of expanding human capabilities. **Novelty.** It emphasizes the boundaries between technological efficiency and the autonomy of human thought, as well as the ethical principles guiding AI integration into the educational process. The concept of the “human in the shadow of the algorithm” is conceptualized within the framework of the philosophy of education. Education is presented not merely as a space for knowledge transmission, but as a domain for cultivating critical, moral, and creative thinking that resists the risks of algorithmization. The article analyzes classical and contemporary approaches to the philosophy of education—from Socrates and Immanuel Kant to Jürgen Habermas and Martha Nussbaum—and reveals the dangers of algorithmic learning, which may diminish autonomy and critical reflection. Real case studies demonstrate how algorithms can reproduce social inequality, dis-

crimination, or distort pedagogical assessment. At the same time, it is shown that, with ethical application, AI can serve as a catalyst for a new quality of education grounded in dialogue, empathy, and cooperation. **Conclusion.** Education must remain a space for human thought, where technology serves the human being rather than the reverse. AI should be an opportunity, not a threat—an instrument that supports the teacher but does not displace their role as mentor. The future of education in the age of AI lies in the responsible integration of technology that preserves freedom of mind, ethical awareness, and the creative nature of the human being.

Keywords: *philosophy, philosophy of education, human being, algorithm, artificial intelligence, teacher (mentor)-student, information, knowledge, wisdom.*

Мельничук, Ольга, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри філософії та кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» (Україна).

E-mail: mel_olga_step@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3557-5934>

Смазнова, Катерина, магістрант освітньої програми «Філософія медійних практик» Національного університету «Одеська юридична академія» (Україна).

E-mail: ksmaznova@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-3718-4345>

Melnychuk, Olga, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor at the Department of Philosophy and the Department of General Theory of Law and State, National University “Odesa Law Academy” (Ukraine).

E-mail: mel_olga_step@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3557-5934>

Smaznova, Kateryna, Master’s student of the educational program “Philosophy of Media Practices”, National University “Odesa Law Academy” (Ukraine).

E-mail: ksmaznova@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-3718-4345>

Перше подання / Received: 19.11.2025

Прийнято до друку / Accepted: 29.12.2025

Опубліковано / Published: 31.12.2025